

Opinie polskich gimnazjalistów dotyczące nauki języków obcych

[Agata Gajewska-Dyszkiewicz]

Badanie motywacji uczniów do nauki języków obcych jest zagadnieniem trudnym i wymagającym. Ciekawych informacji na ten temat dostarcza raport z badania kompetencji językowych piętnastolatków – European Survey on Language Competences 2011.

Uczniowie przychodzą do szkoły z pewnymi przekonaniemiami¹ na temat uczenia się, w tym uczenia się języków obcych. Posiadają pewne wyobrażenia o tym, czym jest język, w jaki sposób i w jakim celu się go uczy oraz pewien obraz siebie jako osoby uczącej się języka (Horwitz 1987). W jakiejś mierze dotyczy to już najmłodszych spośród uczniów, którzy wyobrażenie o tym, czym jest nauka języków, czerpać mogą ze swoich doświadczeń w przedszkolu, wakacji, opowieści rodziców i opiekunów. Z kolejnymi latami nauki obraz ten się zmienia – pewne poglądy ewoluują, inne znikają, a niektóre trwają zapewne nawet po zakończeniu edukacji językowej.

Przekonania uczniów nie pozostają bez wpływu na kształt procesu uczenia się przez nich języków. Niektórzy badacze sugerują, że pozytywny i realistyczny stosunek do nauki języków sprzyja wyborowi strategii uczenia się uznawanych za efektywne (Mori 1999) i w ten sposób wpływa na poziom umiejętności językowych (Mantle-Bromley 1995). Choć liczba badań wskazujących na związek pozytywnych przekonań z kompetencjami uczniów w zakresie języków obcych jest

niewielka, opinia o zasadności pytań o idee uczniów dotyczących języków i procesu uczenia się na stałe zadomowiła się wśród dużej części badaczy i praktyków nauczania języków (Barcelos 2003).

W tym kontekście ciekawe wydaje się prześledzenie informacji pozyskanych w ramach realizowanego na wiosnę 2011 r. pierwszego cyklu Europejskiego Badania Kompetencji Językowych (*European Survey on Language Competences, ESLC*). Realizowane na reprezentatywnej próbie uczniów trzecich klas gimnazjum badanie obejmowało – obok testów językowych z języka angielskiego i niemieckiego – badanie kwestionariuszowe skoncentrowane na wybranych aspektach nauczania i uczenia się języków obcych². Część pytań skierowanych do uczniów dotyczyła postrzegania przez nich języków, nauki i lekcji języków oraz siebie jako osób uczących się języka obcego. Ponieważ badanie umożliwia połączenie danych kwestionariuszowych z wynikami testów językowych uczniów, możemy nie tylko odtworzyć niektóre z przekonań polskich gimnazjalistów dotyczących nauki języków, lecz także wypowiedzieć się o związku tych przekonań z poziomem umiejętności językowych uczniów.

1 Przekonania o nauce języków obcych są traktowane za Barcelos (2003:1) jako *opinie i idee, które uczniowie (i nauczyciele) mają na temat zadania, jakim jest nauka drugiego/obcego języka*.

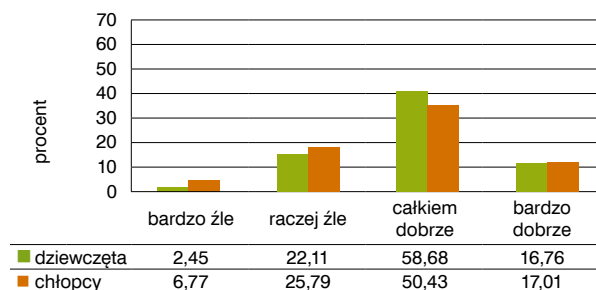
2 Więcej informacji na temat założeń teoretycznych ESLC znajduje się w raporcie międzynarodowym z badania *First European Survey on Language Competences: Final Report* (Komisja Europejska 2012a).

temat numeru

Opinie o nauce języków obcych

Jednym z kluczowych wyobrażeń kształtujących się w procesie nauki języków jest obraz samego siebie jako osoby uczącej się. Badani uczniowie pytani byli o to, jak radzą sobie z nauką języków obcych. Przekonanie o dawaniu sobie rady, blisko związane z pojęciem skuteczności, zdaje się jednym z podstawowych wymiarów postrzegania własnej osoby w roli uczącego się. Okazuje się, że w odniesieniu do powodzenia w nauce języków obcych polscy gimnazjaliści postrzegają zarówno siebie, jak i swoich bliskich, pozytywnie. Ponad połowa polskich gimnazjalistów (55 proc.) na pytanie, jak radzą sobie z nauką badanego języka odpowiedziała: całkiem dobrze, a kolejne 17 proc. procent uważa, że radzi sobie bardzo dobrze. Jednocześnie prawie co czwarty gimnazjalista (24 proc.) nie ma przekonania o sukcesie w nauce języków – uważa, że z nauką języków radzi sobie raczej źle. Jak pokazuje Rysunek 1., dziewczęta częściej niż chłopcy są przekonane o zdolności uczenia się języka. Różnica ta jednak nie jest bardzo duża – 8 punktów procentowych w kategorii *całkiem dobrze* (Rys. 1.).

1. Postrzegana skuteczność w nauce języków obcych

Rys. 1. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie: *Jak Ty sam(-a) sobie radzisz z nauką języków obcych?* (Źródło: opracowanie własne)

Gimnazjaliści mają również pozytywny obraz zdolności językowych swoich rodaków. Niemal trzy czwarte z nich sądzi, że Polacy radzą sobie z nauką języków całkiem dobrze lub bardzo dobrze. Zdecydowanie mniej pozytywnych wskazań dotyczy natomiast rodziców uczniów – nieco ponad połowa uczniów uważa, że ich ojciec i matka radzą sobie z nauką języków raczej źle lub bardzo źle.

Postrzeganie siebie jako osoby, która daje sobie radę z nauką języków jest jednym z czynników wykazujących najsilniejszy związek z poziomem umiejętności językowych badanych gimnazjalistów. W zależności od badanego języka oraz

badanej umiejętności (czytania ze zrozumieniem, rozumienia ze słuchu czy wypowiedzi pisemnej) kwestia przekonania o powodzeniu wyjaśnia do 31 proc. zmienności wyników uczniów. Możemy oczywiście przypuszczać, że zależność ta jest dwustronna. Nie tylko przekonanie o skuteczności w nauce języków może wpływać na osiągnięcia w tej dziedzinie, lecz także na odwrót – faktyczne umiejętności uczniów utwierdzają ich w przekonaniu, że dają sobie radę.

Przekonaniem pokrewnym do wyżej omówionego poczucia skuteczności w nauce języków obcych jest przeświadczenie o trudności nauki danego języka. W badaniu ESLC pytano uczniów o postrzeganą trudność nauki poszczególnych umiejętności językowych. Z analiz danych zgromadzonych na poziomie międzynarodowym wynika, że istnieje silny negatywny efekt postrzeganej trudności nauki badanego języka na umiejętności uczniów. Oznacza to, że im uczniowie postrzegają naukę języka jako trudniejszą, tym niższe wyniki osiągają w testach językowych (KE 2012a).

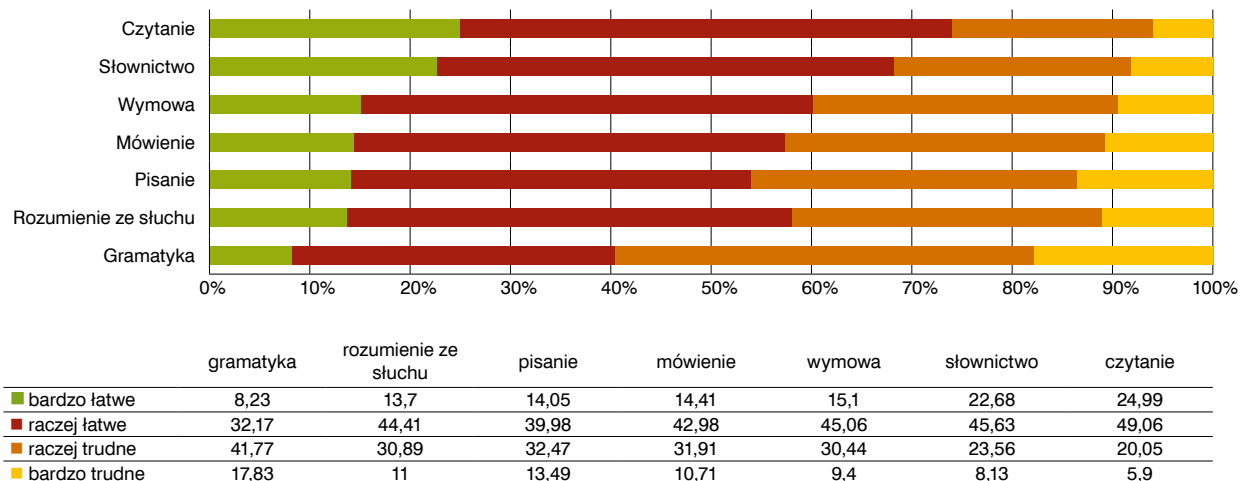
Polscy gimnazjaliści nie wydają się przytłoczeni trudnością, jaką sprawia im nauka języka. Jak pokazuje Rysunek 2., ponad połowa z nich uważa, że nauka poszczególnych umiejętności językowych jest bardzo łatwa lub raczej łatwa. Z kolei udział uczniów twierdzących, że nauka poszczególnych umiejętności językowych jest dla nich bardzo trudna nie przekracza 15 proc. populacji. Wyjątkiem jest nauka gramatyki – większa część uczniów (60 proc.) uważa ją za raczej trudną lub bardzo trudną. Należy jednak wspomnieć, że deklarowany przez polskich gimnazjalistów poziom trudności, jaki sprawia im nauka języka, jest jednym z wyższych w Europie (Rys. 2.).

Opinie o przydatności języków obcych

Część przekonań na temat nauki języków obcych stanowią opinie dotyczące samych języków. W badaniu ESLC uczniowie pytani byli o postrzeganie języków, których się uczyli w kategoriach przydatności w odniesieniu do 10 sytuacji życiowych związanych z nauką, pracą, życiem prywatnym i rozrywką.

Z zestawionych danych można wyciągnąć wniosek, że większość gimnazjalistów uważa język obcy, którego się uczy, za przydatny (Rys. 3.). Obszary życia, w których uczniowie dostrzegają największą użyteczność języka, to sytuacje podróży i kontaktu z obcokrajowcami oraz sfera pracy zawodowej. W każdym z wymienionych kontekstów więcej niż 85 proc. uczniów uważa język za całkiem przydatny lub

2. Postrzegana trudność nauki badanego języka

Rys. 2. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie: *Jak trudno przychodzi Ci nauka następujących rzeczy?* (Źródło: opracowanie własne)

bardzo przydatny. Niższe udziały pozytywnych odpowiedzi obserwujemy natomiast w kontekstach związanych z życiem prywatnym (38 proc. odpowiedzi *bardzo przydatny* i *całkiem przydatny*). Stosunkowo wielu uczniów (69 proc.) uważa język obcy, którego się uczy, jako przydatny do celów rozrywki (oglądania filmów i telewizji, słuchania muzyki i grania w gry).

Należy jednak zaznaczyć, że w każdej z badanych sytuacji udział uczniów postrzegających język, którego się uczą, jako użyteczny jest większy wśród osób badanych w zakresie języka angielskiego niż tych badanych w zakresie niemieckiego. Różnica ta jest szczególnie widoczna w kontekście używania języków do celów prywatnych. Rozpatrywany język uznawany jest za przydatny dla osobistej satysfakcji przez 43 proc. uczniów badanych w zakresie języka niemieckiego oraz przez 72 proc. uczących się angielskiego; język niemiecki uznawany jest za przydatny do rozrywki przez 37 proc. pytaných osób, angielski – przez 80 proc.

Podobnie zauważalna jest różnica w postrzeganiu użyteczności języków wśród dziewcząt i chłopców. Niezależnie od okoliczności dziewczęta częściej uznają język, którego się uczą, za przydatny. W szczególności dotyczy to nauki języka dla osobistej satysfakcji. Różnica między udziałami procentowymi odpowiedzi bardzo przydatny i całkiem przydatny wynosi 15 punktów procentowych na korzyść dziewcząt.

Przekonanie o użyteczności języka to kolejny czynnik o wykazanym związku z umiejętnościami językowymi

uczniów. Analizy regresji danych ESLC potwierdzają, że postrzegana przydatność języka ma pozytywny wpływ na każdą z kompetencji w obu badanych językach. W języku angielskim postrzegana przydatność języka wyjaśnia do 32 proc. zmienności wyniku uczniów, natomiast w zakresie języka niemieckiego postrzegana przydatność wyjaśnia do 11 proc. wariacji. Oznacza to, że im bardziej uczniowie uważają język, którego się uczą za przydatny, tym wyższe wyniki osiągają w testach językowych.

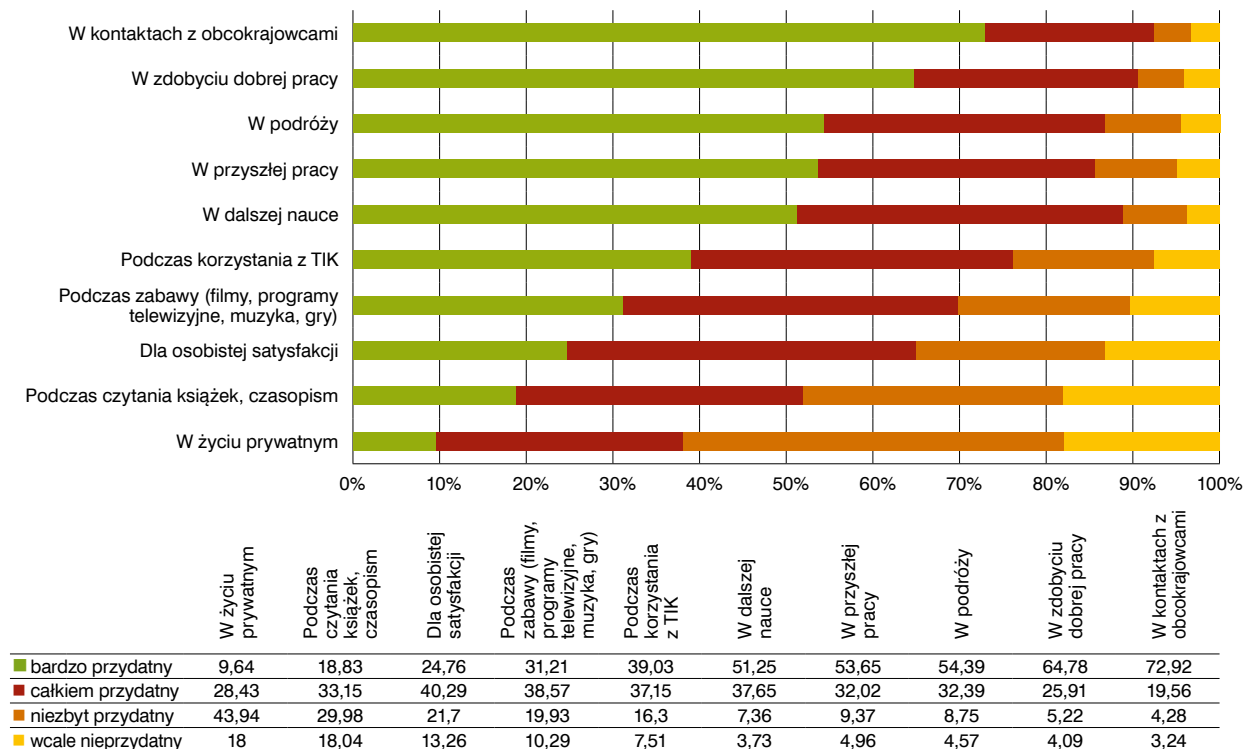
Opinie na temat języków obcych jako przedmiotów szkolnych

Przekonania dotyczące nauki języków obcych kształtowane są przez doświadczenie procesu nauki – w szkole i poza nią. Zakładając wpływ postrzegania szkolnych lekcji językowych na wyniki uczniów, w badaniu ESLC pytano gimnazjalistów o ich stosunek do lekcji języków obcych na tle innych przedmiotów szkolnych.

Jak pokazuje Rysunek 4., większość gimnazjalistów zdaje się lubić lekcje języków obcych. Jeżeli nie brać pod uwagę kształcenia artystycznego i fizycznego, badane języki plasują się w grupie najbardziej lubianych przedmiotów obok języka polskiego i innych przedmiotów humanistycznych. Podobnie jednak jak w przypadku postrzegania użyteczności języków obserwujemy duże różnice w opiniach uczniów w zależności od płci oraz języka, w zakresie którego byli badani.

temat numeru

3. Postrzegana przydatność badanego języka

Rys. 3. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie *Jak bardzo przydatny jest Twoim zdaniem język angielski/niemiecki w poniższych sytuacjach?* (Źródło: opracowanie własne)

Język angielski i niemiecki rozumiane jako przedmiot szkolny są zdecydowanie bardziej lubiane przez dziewczęta niż przez chłopców. Niemal ¼ dziewcząt lubi lekcje języka, którego się uczy. Są one przez nie niemal tak samo lubiane jak język polski (różnica 5 punktów procentowych na korzyść języka polskiego) i zdecydowanie bardziej lubiane niż inne przedmioty humanistyczne (różnica 12 punktów procentowych na korzyść języka angielskiego/niemieckiego). Udział pozytywnych ocen przedmiotów językowych (zarówno polskiego, jak i angielskiego/niemieckiego) jest generalnie niższa – oscyluje wokół 60 proc. W dodatku, przedmioty te są nieco mniej lubiane niż inne przedmioty humanistyczne (z różnicą 4 punktów procentowych na niekorzyść przedmiotów językowych).

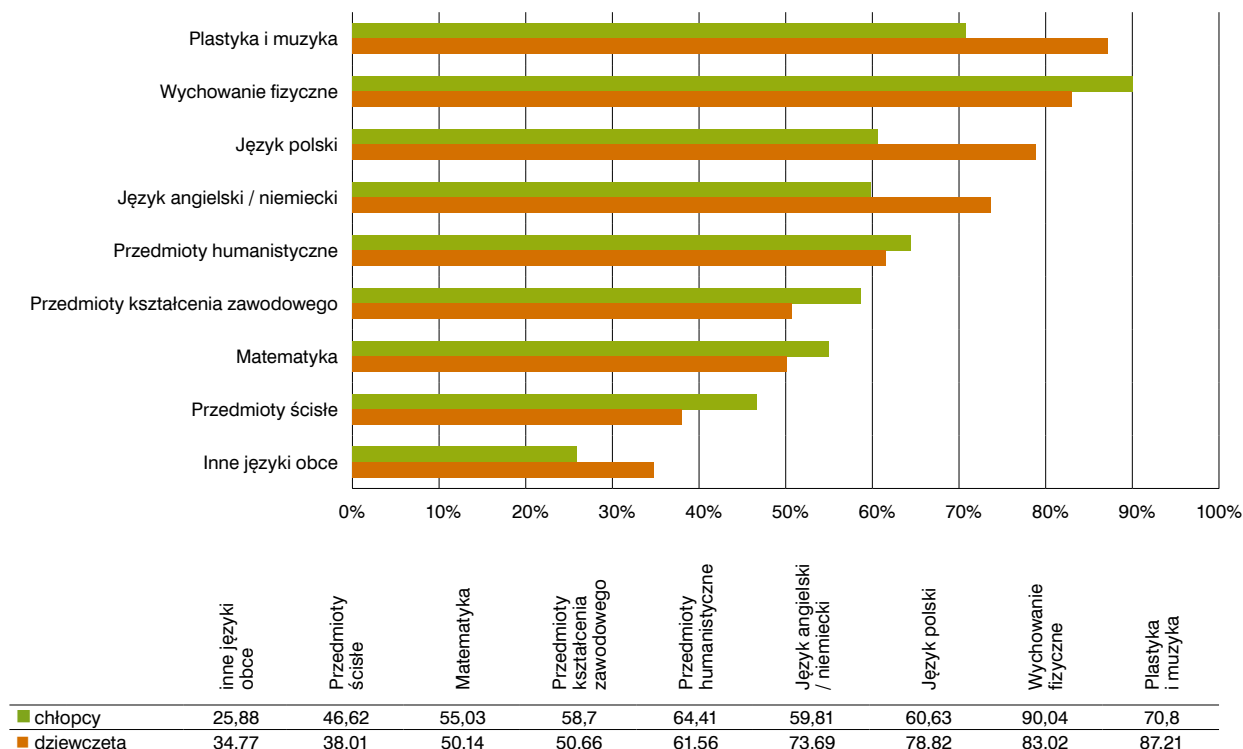
Ogromne zróżnicowanie w ocenie lekcji języków obcych na tle innych przedmiotów uwidacznia się, gdy porównamy ze sobą dwie grupy badanych gimnazjalistów – uczniów badanych w zakresie języka angielskiego oraz tych badanych w zakresie języka niemieckiego (Rys. 5.). Aż 73 proc. uczniów którzy uczą się języka angielskiego twierdzi, że lubi lekcje języka

(zsumowane odpowiedzi dla *bardzo* i *całkiem* lubię). Wśród tej grupy uczniów jest to najbardziej lubiany przedmiot po plastyce, muzyce i wychowaniu fizycznym. Dla porównania tylko 47 proc. gimnazjalistów badanych w zakresie języka niemieckiego, deklarowało, że lubi ten przedmiot szkolny, w tym tylko 10 proc. uczniów odpowiedziało, że go bardzo lubi. Taka pozycja plasuje język niemiecki wśród najmniej lubianych przedmiotów szkolnych (wśród uczniów badanych w zakresie języka niemieckiego znajduje się on w grupie trzech najmniej lubianych przedmiotów obok przedmiotów ścisłych oraz dodatkowych języków obcych).

Jeszcze bardziej wyraźne różnice widoczne są w odpowiedziach uczniów na pytanie o przydatność poszczególnych przedmiotów szkolnych³. Także w tym przypadku uczniowie badani w zakresie języka angielskiego byli skłonni uważać język, którego się uczą, za bardziej przydatny niż uczniowie badani w zakresie języka niemieckiego (Rys. 6.). Aż 92 proc.

3 Należy odróżnić pytanie o postrzeganie przydatności lekcji języków obcych jako przedmiotu i pytanie o przydatność nauki języków omawiane powyżej.

4. Pozytywne nastawienie do przedmiotów szkolnych

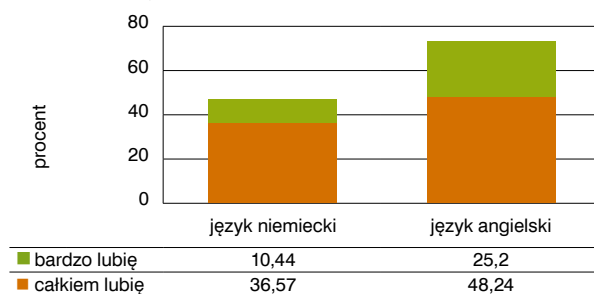

Rys. 4. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie: *Jak bardzo lubisz następujące przedmioty szkolne?* Zsumowane kategorie *bardzo lubię* i *całkiem lubię* (Źródło: opracowanie własne)

uczniów uczących się angielskiego uznało ten przedmiot za bardzo przydatny lub całkiem przydatny. Udział pozytywnych ocen dla tego przedmiotu jest wyższy niż dla jakiegokolwiek innego – jest większy o 16 punktów procentowych od udziału pozytywnych ocen matematyki i o 2 punkty procentowe

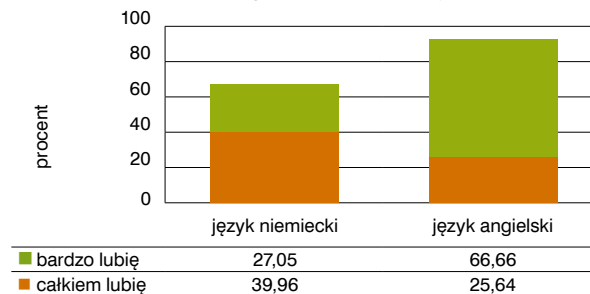
wyższy od udziału pozytywnych ocen języka polskiego. Dla porównania, w grupie uczniów badanych w zakresie języka niemieckiego udział pozytywnych ocen lekcji tego języka wynosi 67 proc. – o 25 punktów procentowych mniej niż języka polskiego i o 20 punktów mniej niż matematyki.

5. Pozytywne nastawienie do języków obcych jako przedmiotów szkolnych

Rys. 5. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie cząstkowe: *Jak bardzo lubisz następujące przedmioty szkolne – język angielski/niemiecki?* w rozbięciu na badany język. Zsumowane kategorie *bardzo lubię* i *całkiem lubię* (Źródło: opracowanie własne)

6. Postrzegana przydatność języka obcego jak przedmiotu szkolnego (w rozbięciu na języki)

Rys. 6. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie cząstkowe: *Na ile Twoim zdaniem przydatne są poniższe przedmioty szkolne – język angielski/niemiecki* – w rozbięciu na badany język. Zsumowane kategorie *bardzo lubię* i *całkiem lubię* (Źródło: opracowanie własne)

temat numeru

Obserwuje się również różnice w postrzeganiu przydatności poszczególnych przedmiotów u uczniów ze względu na płeć. Znów, dziewczęta częściej skłonne są uważać język angielski/niemiecki za bardziej przydatny przedmiot szkolny niż chłopcy (różnica 10 punktów procentowych). Jednocześnie widzimy, że kwestia płci nie różnicuje tak bardzo opinii uczniów o przedmiotach szkolnych, jak kwestia języka, o który pytani byli respondenci (angielski *versus* niemiecki).

Możemy zatem wstępnie wnioskować, że generalnie gimnazjaliści posiadają lepszy obraz języka angielskiego niż niemieckiego. Bardziej go lubią i uważają za zdecydowanie bardziej przydatny. Z analiz dalszych danych kwestionariuszowych ESLC wynika, że ta wyjątkowa pozycja języka angielskiego uwidacznia się w większości kontekstów kontaktu uczniów z językiem. Gimnazjaliści badani w zakresie języka angielskiego częściej niż ich koledzy badani w zakresie języka niemieckiego mają styczność z językiem, w szczególności jeżeli chodzi o sferę rozrywki – oglądanie filmów, słuchanie muzyki czy granie w gry komputerowe. Częściej również używają języka w sytuacjach komunikacji bezpośredniej oraz przez pocztę elektroniczną czy komunikatory (IBE 2012 w druku).

Jak pryncypalnie, kwestia postrzegania szkolnych lekcji języka ma wielowymiarowe przełożenie na postrzeganie nauki języków w ogóle i jej efekty. Jeżeli przyjąć za wyniki badania ESLC, że szkoła jest dla polskich gimnazjalistów jednym z podstawowych, jeżeli nie najważniejszym, źródeł kontaktu z językiem (Tamże), możemy przypuszczać, że jest też miejscem, w którym najintensywniej kształtują się przekonania o naturze procesu uczenia się i nauczania języków. Z kolei z przeprowadzonych analiz regresji wiemy, że pozytywne postrzeganie szkolnych lekcji języka jest dodatnio skorelowane z wynikami z testów językowych wszystkich badanych umiejętności językowych. Pozytywne nastawienie do lekcji języka angielskiego wyjaśnia do 25 proc. wariancji wyniku uczniów; pozytywne nastawienie do języka niemieckiego – do 14 proc. zmienności wyników.

Podsumowanie

Jak pokazują omawiane analizy, polscy gimnazjaliści mają wiele pozytywnych przekonań na temat nauki języków obcych. W oczach badanych piętnastolatków znajomość języków może przynieść korzyści (postrzegana użyteczność języków obcych), a proces nauki nie przekracza ich możliwości (przekonanie o dawaniu sobie rady). W kontekście szkolnym lekcje badanych języków oceniane są jako jedne z bardziej użytecznych i lubianych;

w szczególności język angielski postrzegany jest jako jeden z bardziej atrakcyjnych przedmiotów szkolnych. Jednak, co najistotniejsze, opinie te idą w parze z wysokimi umiejętnościami językowymi uczniów.

Z tych powodów kwestie przekonań uczniów powinny być przedmiotem dalszego zainteresowania nie tylko badaczy dziedziny, lecz także praktyków – nauczycieli szkolnych i lektorów. Ci ostatni powinni dbać o pozytywne nastawienie uczniów do nauki języków, wzmacniając przekonanie o sensowności, korzystności i relatywnej łatwości procesu nauki. Jak się zdaje, dotyczy to w szczególności języków innych niż angielski, który ze względu na swoje rozpowszechnienie w sferze kultury popularnej i pracy zawodowej w sposób bardziej naturalny postrzegany jest jako atrakcyjny i wart zaangażowania ucznia.

Bibliografia

- Barcelos, A. i Kalaja, P. (red.) (2003) *Beliefs about SLA: new research approaches*. Dordrecht: Kluwer.
- Horwitz, E.K. (1987) Surveying student beliefs about language learning. W: A. Wenden & J. Rubin (red.) *Learner Strategies in Language Learning*. Cambridge: Prentice-Hall, 119-129.
- Instytut Badań Edukacyjnych [w druku] *Raport krajowy badania ESLC*. Warszawa: Autor.
- Komisja Europejska (2012a) *First European survey on language competences: Final report*. Luksemburg: Publications Office of the European Union.
- Komisja Europejska (2012b) *First European survey on language competences: Technical report*. Bruksela: Autor.
- Mantle-Bromley, C. (1995) Positive attitudes and realistic beliefs: Links to proficiency. W: *The Modern Language Journal* 79 (3), 372-386.
- Mori, Y. (1999) Epistemological beliefs and language learning beliefs: What do language learners believe about their learning? W: *Language Learning* 49 (3), 377-415.

[Agata Gajewska-Dyszkiewicz]

Badaczka w Pracowni Języków Obcych w Instytucie Badań Edukacyjnych w Warszawie. Studiowała w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych i Instytucie Orientalistycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Stypendystka *Paideia – The European Institute for Jewish Studies* w Sztokholmie. Od 2005 r. koordynatorka międzynarodowych programów grantodawczych w Fundacji im. Stefana Batorego. Od 2009 r. pełni funkcję Krajowej Koordynatorki Europejskiego Badania Kompetencji Językowych (ESLC).